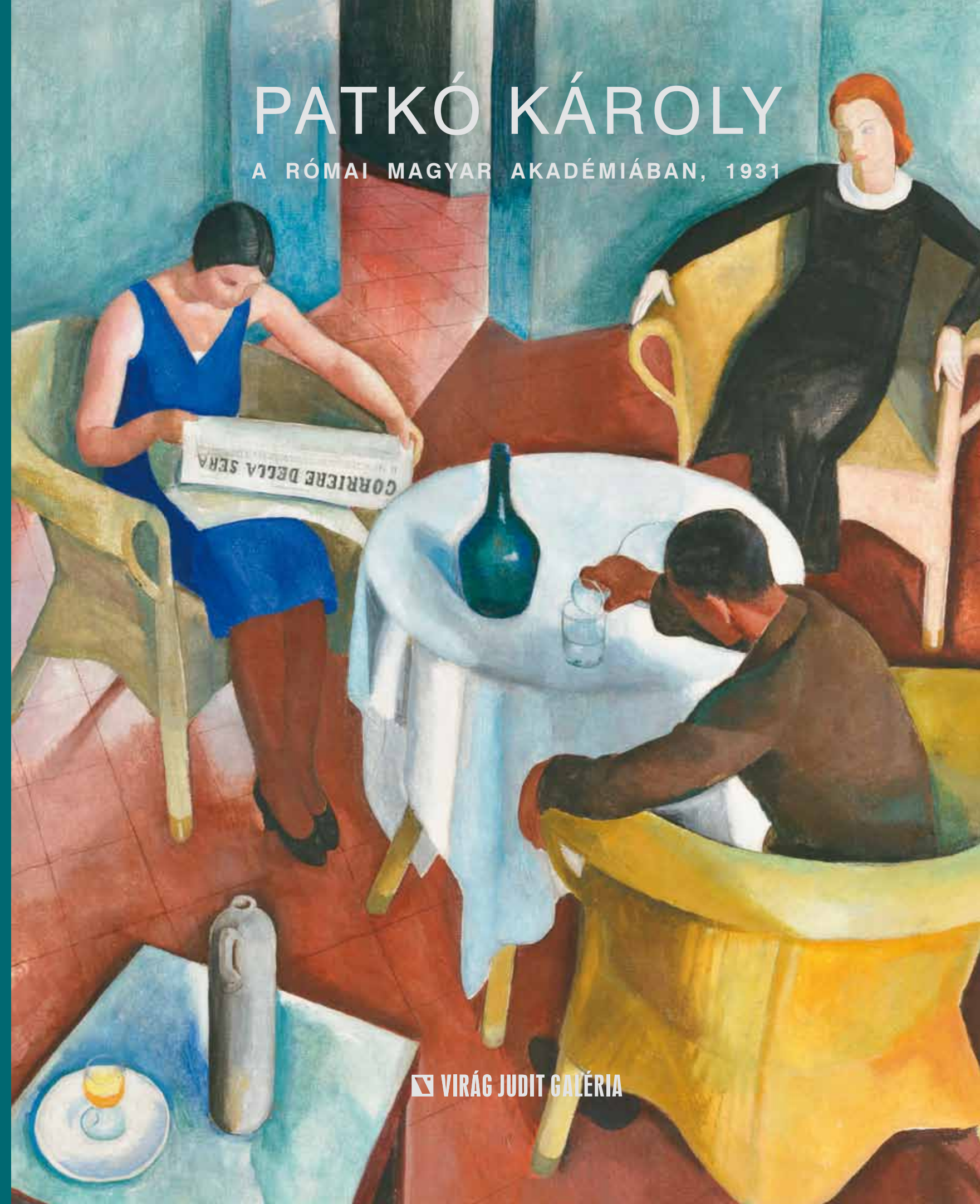

PATKÓ KÁROLY

A RÓMAI MAGYAR AKADEMIÁBAN, 1931

www.viragjuditgaleria.hu

VIRÁG JUDIT GALÉRIA

Patkó Károly

A RÓMAI MAGYAR AKADÉMIÁBAN, 1931

Kiadó: VIRÁG JUDIT GALÉRIA és AUKCIÓSHÁZ

2013

Foto: Mester Tibor

Katalógus terv: KOMOgroup

Nyomás és kötés: Pauker nyomda

PATKÓ KÁROLY: A RÓMAI MAGYAR AKADÉMIÁBAN (SZALONBAN), 1931

Tempera, vászon, 179,5x144 cm

Jelezve jobbra lent: Patkó 1931, Róma

PROVENIENCIA:

- 1984 óta külföldi magángyűjteményben

KIÁLLÍTVA:

- Patkó Károly kiállítás, Ernst Múzeum, Budapest 1932. kat.58. (*Szalonban*);
- Patkó Károly emlékkiállítás, Nemzeti Szalon, Budapest 1941. kat.19. 8
(*A Római Magyar Akadémiában*)
- Hátoldalon kiállítási raglap: Nemzeti Szalon Velencei kiállítás 1932. (*Szalonban címmel*)

REPRODUKÁLVA:

- V.M: Modern Painting in Hungary.
From Material Compiled by Charles Rosner.
The Studio 104., 1932. december, 3-22. kat.326.;
- Patkó Károly emlékkiállítás, Nemzeti Szalon. 1941. kat.19.
- P. Szűcs Julianna: A Római Iskola. Budapest, Corvina kiadó 1987. kat.35.
- Száz év a magyar-olasz kapcsolatok szolgálatában (1895-1995)
szerk: Csorba László. 100. oldal

Patkó Károly egyéni kiállítása az Ernst Múzeumban, 1932.

A Római Magyar Akadémia

A Palazzo Falconieri a Via Giulián

1928-ban, a Palazzo Falconeriben megnyitotta kapuit a Római Magyar Akadémia, mely számos fiatal magyar, tehetséges művész számára tette lehetővé, hogy ösztöndíjként hosszabb időt tölthessen Olaszországban.

Az Akadémia elődjét, a Római Magyar Történeti Intézetet, Fraknoi Vilmos alapította 1894-ben, azonban anyagi okokból 1906-ban be kellett zárni az épületet. 1913-ban ugyan felmerült az Intézet újrainvitásának gondolata, ám az első világháború kitörése megakadályozta az újakezdést. A háború utáni sokkból lassan magához térő kultúrpolitika egyik fontos célja ismét a külföldi magyar intézetek létrehozása lett, amelyet az is segített, hogy Klebelsberg Kuno személyében olyan kultuszminisztere volt az országnak, aki eltökélten igyekezett megújítani, és átszervezni a Trianon utáni ország kulturális és művészeti intézményrendszerét. Nemcsak Klebelsberg, hanem Bethlen István is a nemzetpolitika stratégiai fontos kérdésének tekintette a kultúrát, így ennek megfelelően kiemelt támogatást biztosítottak a kulturális intézményeknek.

1922-ben Klebelsberg Rómába küldte az Itáliát imádó, ragyogó diplomáciai érzékkel megáldott művészettörténészt, Gerevich Tibort, hogy tudását és kapcsolati tőkéjét latba vetve, visszaszeresse Fraknoi Vilmos egykori épületét. Az egyetemi éve alatt Bolognában tanuló – ezáltal kitűnő olasz kapcsolatokkal rendelkező – Gerevich villámgyorsan teljesítette az elvárt feladatot. A vesztes államok közül elsőként Magyarország kapta vissza kultúrintézetét, amely 1924-ben meg is nyitotta kapuit. Gerevich jutalmul elnyerte az igazgatói kinevezést. A frissen kinevezett direktor sikerében valószínűleg az is szerepet játszott, hogy abban az időben Olaszországban, a művészeti intézmények sorsáról régi egyetemi diáktársa és barátja, Arduino Colasanti döntött. Gerevich gyors sikerét a kedvező politikai fejlemények is elősegítették: az Olaszországgal 1927-ben kötött barátsági szerződés aláírása Magyarország számára kitörési lehetőséget jelentett a külpolitikai

Az első ösztöndíjas évfolyam a Palazzo Falconieri teraszán, 1929.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

Művészek a Palazzo Falconieri teraszán, 1929.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

elszigeteltségből. Ugyanebben az évben Gerevich, Mussolini személyes közbenjárásával megszerezte a Via Giulián álló Palazzo Falconieri épületét is, majd tudatosan átgondolt koncepció alapján kidolgozta a Római Magyar Akadémia programját, ösztöndíjas rendszerét. Gerevich Tibornak már hosszú évek óta dédelgetett terve volt a Római Magyar Intézet létrehozása. Hatalmas művészettörténeti tudására, valamint Olaszországban szerzett közvetlen élményei hatására alapozva dolgozta ki művészképzőjének koncepcióját. A kitűzött cél az volt, hogy a római ösztöndíjasok a magyar kultúrpolitikához igazodva, méltó módon reprezentálják hazájukat. Ehhez a megfelelő művészeti formanyelvet a klasszikus itáliai és a kortárs olasz művészek műveiben találta meg Gerevich. Az ösztöndíjasok római tartózkodásuk alatt egyrészt alaposan tanulmányozhatták az itáliai reneszánsz művészetet, másrészt megismerkedhettek a kortárs olasz stílusiránnyal, a klasszikus formákat felelevenítő Novecentoval is. Szemben a korábbi, egyéni művészeti ösztöndíjak rendszerével, Gerevich nagyobb létszámú csoportokat, évfolyamokat hozott létre a magyar ösztöndíjasokból. Az egyes művészek pedig legalább egy, de akár két-három évet is Rómában tölthettek. Az ösztöndíjasok – festők, szobrászok, építészek, iparművészek – kiválasztásában a programalkotó Gerevich teljhatalommal rendelkezett. Olyan, megfelelő előképzettséggel rendelkező művészeket keresett, akik tehetségüket már bizonyították, és kellőképpen nyitottak voltak arra is, hogy magukénak érezzék a klasszikus szellemiségű, azonban semmiképpen sem akadémikus, vagy műcsarnoki művészetet. Ezeknek a feltételeknek maradéktalanul megfeleleltek az úgynevezett Árkádia-kör legjelentősebb képviselői: Szőnyi István, Aba-Novák Vilmos és Patkó Károly, akik mind eltöltöttek hosszabb-rövidebb időt az Akadémián.

A Római Iskola tehát nem spontán művészeti kezdeményezés, hanem egy hierarchikusan irányított, tudatosan megszervezett, valamint jelentős pénzügyi támogatással létrehozott művészeti intézmény volt.

Ösztöndíjasok egy születésnapj ünnepségen.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

„A rendes römitársaság” a Palazzo Falconieri teraszán.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

A Palazzo Falconieri belső homlokzata a loggiával

Molnár C. Pál: Gerevich Tiberio, a római Magyar Akadémia kurátora, 1929 lappang

A Római Magyar Intézet igazgatója

Bernáth Aurél feleségével látogatta meg a nagyhatalmú művészettörténész professzort, Gerevich Tibort Rómában. A közösen elköltött vacsoráról így emlékezett vissza:

„Vele kapcsolatban ez a környezet- és személyzeti egység, Róma utcáin tökéletesen összeállt. Sőt, olaszosabb lett, mint az olasz, jobban ismerte Rómát, mint a római. Az utcán derült ki, hogy ő egy kedves bohém, aki valódi természetét otthon, hazája klímája, társadalmi sajátosságai, erkölcsi miatt igazán kiélni nem tudja, s távol hazájától – ő éppen Itáliában – máról holnapra leveti szíve pántjait, felszabadul, s az elképzeléseiben kialakult bálványhoz idomul. Az ilyen embereknél az áthasonulás már a váthatáron bekövetkezik. S mivel ez a típus mindig az igazi néplélek fürdőjében érzi jól magát, pontosan tudja, hogy ez a néplélek hol adja legtermészetesebben önmagát. Elsősorban a kocsmában és a piacon. Minél szurtosabb a kocsmá, annál jobb. Gerevich tudta, hogy Róma külvárosának melyik kocsmájában énekel egy öreg paraszt olasz népdalokat, melyikben játszik gitáros, melyikben uralkodnak lazább erkölcsök, és pontosan tudta az egyes kocsmák különlegességeit is. Azt, hogy hol rántják ki a legjobban a polipot, hogy hol sütik petrezselyemmel fenomenális ízűre a halat; az a kocsmá pedig, ahova feleségemmel vacsorára meghívott, arról volt nevezetes, hogy a makaróniját Milánóban gyártották. S ha ő a gulyásról oly tökéletesen át tudott állni a makarónira, meg lehetünk győződve arról, hogy az olasz vörösborok sajátosságairól, lelőhelyeiről éppoly kiterjedt ismeretei lehettek, mint egyes templomok kincseiről.”¹

Mikus Sándor: Gerevich Tibor, bronz, 1939

Gerevich Tibor 1930 körül. Magyar Nemzeti Múzeum Történeli Fényképtár

„Römizés a műtermünkben”. FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

Ösztöndíjasok egy születésnap ünnepségen. FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

„Mütermünk sarka”. FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

A palota Teverére néző kapuja

A Palazzo Falconieri kertje

A Római Magyar Akadémia igazgatójának legendás életmódja, étel-, ital- és nő szerete nemegyszer okozott kínos szituációkat, hedonista életmódja számtalan korabeli legenda és pletyka alapjául szolgált. Emlékezetes pillanat volt, amikor Gömbös Gyula miniszterelnök első hivatalos útján, 1932-ben váratlan látogatást tett a Palazzo Falconieriben, ahol meghökkenő látvánnyal szembesült. Gerevich fényes nappal vígan lubickolt a pápa egykori márvány medencéjében, és eközben a palota folyosóin az ösztöndíjasokkal karonfogva ruhátlan női modellek sétáltak. A miniszterelnököt ért sokkos élményről Gömbös sajtófőnöke számolt be. „Az intézet vezetője, Gerevich Tibor művészettörténész professzor, ott igen fényes milióban, XIII. Leó pápa bíboros korabeli lakosztályában lakott. A miniszterelnöknek nem tetszett sem az intézet, sem pedig annak igazgatója. Az intézet atmoszféráját egyrészt túl fényűzőnek, másrészt túl bohémnak tartotta: mindenütt rendetlen összevisszaságot tapasztalt, s nem kifogásolhatatlan tisztaságot a palota márványfolyosóin és freskós, aranycirádás, mozaikpadlós termeiben, amelyek a Rómában ta-

„Húshagyo kedd a palazzinában”. FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

nul, ösztöndíjas magyar főiskolai diákok lakó- és tanulószobáiuak voltak berendezve. Szinte megütközéssel beszélte el, hogy míg az intézet egyik emeletén a művésznövendékek félig vagy sehogy sem öltözött női modellekkel hancúroztak, a fölöttük lakó kispapok zavartan és méltatlankodva igyekeztek elmélyülni breváriumukba. Nem éppen épületes környezet a papnövendékek számára. Az intézet igazgatóját pedig késő délben a fürdőszobájában találta a miniszterelnök. Van fogalmatok: XIII. Leó pápa – illetve akkor még Pecci Giochano Vincenzo kardinális – hatalmas márványos-lopós és márványmedencés fürdőmedencéjének langyos vizével locsolgatta nem éppen esztétikus formájú bájait. Tudtuk, hogy ettől a perctől kezdve Gerevich Tibornak még a nevét sem lehet kiejteni előtte.”²

Valószínűleg ez is az oka lehetett annak, hogy ugyan 1930-ban, – hivatalosan szervezeti okokból – az igazgatói kinevezés alól felmentették, de 1932-től kurátorként továbbra is tevékenykedhetett, a kezében tartva az intézet valódi irányítását egészen 1940-ig, amikor helyét tanítványa, Genthon István vette át.

„Hamvazószerdai hangulat”. FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

Élet az Akadémián

Ösztöndíjasok a Palazzo Falconieriben.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

Patkót barátja és pályatársa, Aba-Novák Vilmos ajánlotta Gerevich figyelmébe, így mindketten az első évfolyammal, 1928-ban érkeztek Rómába, és vették birtokukba a Via Giulián lévő magyar intézetet. A Palazzo Falconieri azonban ekkor még nem volt teljesen kész állapotban, és az érkező művészek „maguk is részt vettek terveikkel, ötleteikkel a palota műtermeinek berendezésében. Állványt, festékasztalkát terveztek, mely kényelmesebbé tette a munkájukat s így sok fáradságtól kímélték meg magukat munka közben, mivel némelyiküknek palettája – ha kisebb méretű vásznon dolgoztak – az állványra volt erősíthető, miáltal a balkéz szabaddá vált a paletta súlyától. Tanácsot adtak továbbá a műterem kifestéséhez is. Így teremtettek maguknak kedves otthonot a Palazzo Falconieriben is... Mindegyiküknek volt külön műterme, modellje és még zsebpénze is volt. Zsebpénze, amit azonban utazásra kellett fordítaniuk.”³ A költözéskor tehát a Francesco Borromini által épített, 16. századi barokk palota valójában jelentős átalakításra szorult, eredeti állapotában nem nyújtott megfelelő munkakörülményeket a művészek számára. Az épület belsejét így átalakították, és a közvetlen közelében műteremházak épültek az ösztöndíjasok számára.

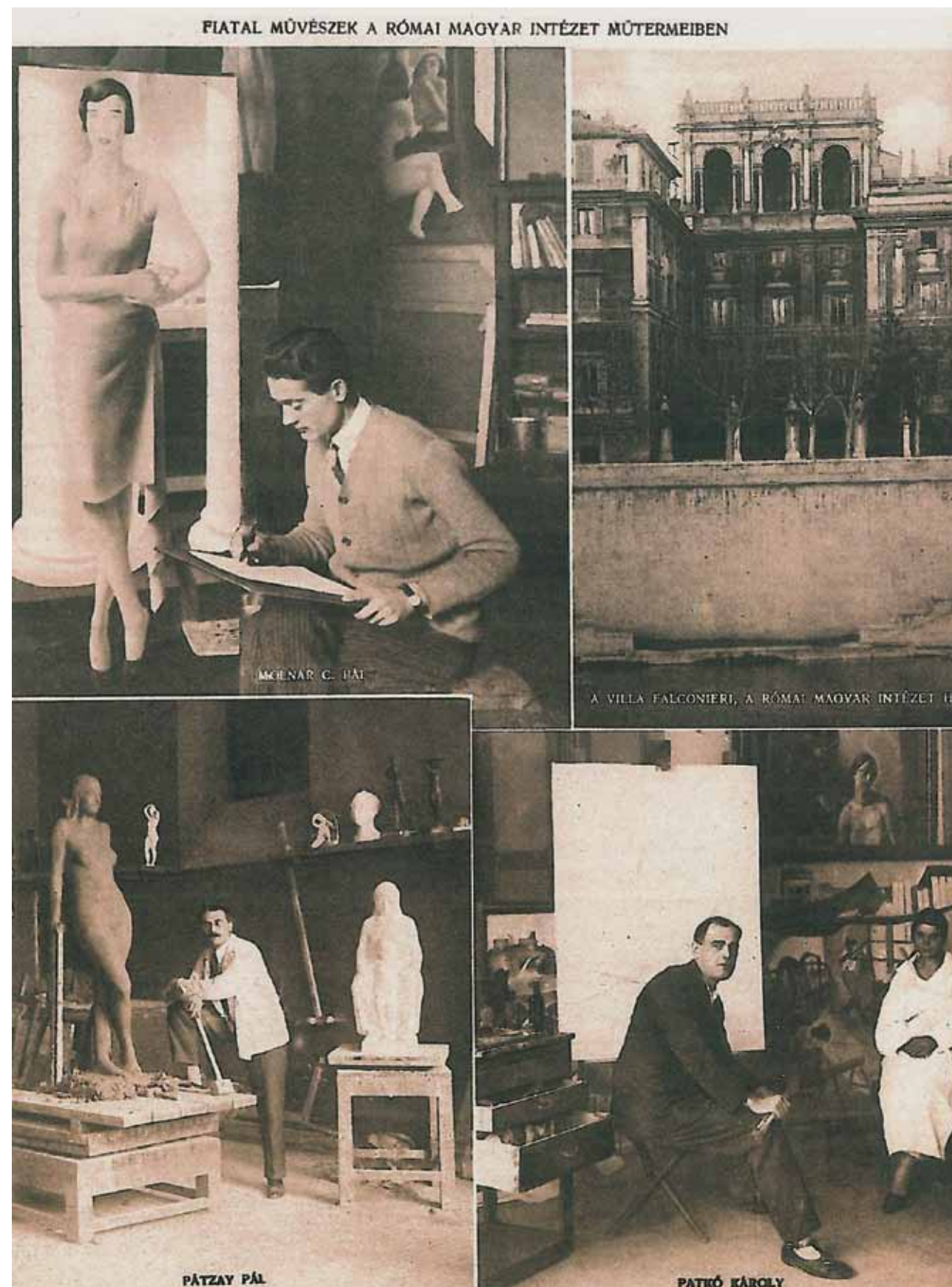
Az addig sokszor nélkülöző művészeknek az ösztöndíj szerény, de biztos megélhetést nyújtott. Az összeg a műterem használaton, és a modellek fizetségén kívül elegendő volt az étkezésre, illetve művészek munkájához szükséges alapvető felszerelés – vásznon, ecset – megvásárlására is, és még némi költőpénzre is futotta. Gerevich pedig el is várta ösztöndíjasaitól, hogy ne csak műtermükben dolgozzanak naphosszat, hanem ismerjék meg Rómát, utazzanak országszerte, élvezzék Itália ízeit, és borait, hogy aztán az élményektől feltöltődve alkotassanak.

Molnár C. Pál karikatúrája az ösztöndíjasokról. 1929.
FOTÓ: Molnár C. Pál Műterem-Múzeum

JOBB OLDAL:

Ösztöndíjasok a Római Magyar Akadémia műtermeiben.
Jobbra lent Patkó Károly

Molnár C. Pál: Pulóveres Madonna. 1929. Magyar Nemzeti Galéria.

A Palazzo Falconieriben azonban nemcsak művészek, művészettörténészek, nyelvészek, hanem papnövendékek is laktak. Aba-Novák egy levelében „középkori ostobaság”-ra panaszkodott⁴, és való igaz, hogy a szabados életvitelű művészek és a kispapok együttélése nem volt éppen zökkenőmentes. A mesés környezetben, a Tevere partjához közel lévő Palazzo Falconieriben a modellek és a művészek között számos szerelemi kapcsolat szökkent szárba.

A Római Magyar Akadémián tanuló ösztöndíjasoknak számos módon kellett alkalmazkodniuk az Intézet szellemiségéhez, mely gyakran vetett gátat művészi szabadságuknak is. A művészek kénytelenek voltak időről-időre átfesteni egyik-másik képüket, amelyek túlságosan merésznek bizonyultak potenciális megrendelőik számára.

Az ilyen átfestésekre több példát is találhatunk Molnár C. Pál esetében, akinek nem csak szabados életvitele okozott megbotránkozást, hanem műveinek megfogalmazása is. *Angyali Üdvözet* című festményét, melyen Mária ruhátlanul látható, száműzték az 1931-es Nemzeti Szalonbeli kiállítás faláról.⁵ A Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében lévő *Pulóveres Madonna* című képén is, mely az 1930-as Velencei Biennáléra készült, neheztelést váltott ki Mária áttetsző ruhája, bár Mussolininek állítólag kifejezetten tetszett a festmény.⁶

Molnár C. Pál: Angyali üdvözet, 1928.

Molnár C. Pál: Aktok reprodukciói. 1929 körül. Jobb oldalon felirat: *Hogy kiállítható legyen, le kellett „beretválni”!*

MCP azonban nemcsak a vallásos témájú képeivel, hanem akcjaival is felháborította a Palazzo Falconieri papnövendékeit. Fotóalbumában látható két reprodukció, két merész rövidülésben festett akról, melyekhez a következő megjegyzést írta: „*Hogy kiállítható legyen, le kellett beretválni.*”⁷

Patkó Károly *Anyaság* című, 1929-ben festett, ma még lappangó képének félmegtelen nőalakját öltöztette fel a későbbiekben, feltehetően hasonló okokból. A Római Iskolások első bemutatkozó, kollektív kiállításáról, mely 1931-ben volt a Nemzeti Szalonban, Gerevich Tibor számolt be a *Magyar Művészet* című folyóiratban. Ennek a cikknek az illusztrációja az említett Patkó festmény reprodukciója, melyen egy ruhátlan nő szoptatja gyermekét. Archiv fotónk tanúsága szerint, egy évvel később, Patkó önálló 1932-es Ernst Múzeumbeli kiállításán, valószínűleg ugyanaz a festmény látható, azzal az eltéréssel, hogy az anya testét itt már ruha fedi el, és címe is megváltozott: *Madonna* címmel volt kiállítva, ahogy Jajczay János *Mai Magyar egyházművészet* című írásában is hasonló címmel reprodukálta (*Mária a gyermek Jézussal*).

Patkó Károly: Anyaság. 1929 körül. lappang

Patkó Károly: Anyaság (Madonna a gyermek Jézussal), 1929. lappang

Patkó Károly egyéni kiállítása az Ernst Múzeumban, 1932. Jobbra az *Anyaság* című festmény látható

CORRIERE DELLA SERA

Gerevich művészeti programja és a Novecento

Achille Funi: Alvó akt

Gerevich Tibor Magyarország művészeti jövőjét olyan stílusirányzatban képzelte el, mely egyszerre fordít háttal az avantgárdnak és a megmerevedett akadémiai festészetnek. Stíluseszmenye a klasszikus itáliai hagyományokra építő újklasszicizmus, a Novecento volt.

1931-ben, a Római Magyar Intézet első ösztöndíjas évfolyamának alkotásaiból rendezett kiállítás láttán Gerevich már kiforrott, „római magyar stílusról” ír.⁸ A Nemzeti Szalonban megrendezett tárlat kapcsán a *Magyar Művészet* című folyóiratban megjelentett „programadó” írásában tekintette át a röpke néhány év alatt létrejött művészeti stílus egyes elemeit. „A klasszikus ókori és olasz művészet lényegébe, szellemébe igyekeztek hatolni és annak tanulságait modern törekvéseik javára fordítani. Róma a túlzó modern irányokkal szemben mérsékletre intette őket és magas önkritikai mértékül szolgált. Figyelmeztette őket a művészet örök értékeire és örök törvényeire és megóvta őket a kavargó modern irányzatok ellenőrzés nélküli átvételétől.” Korábban is fontosnak tartotta leszögezni, nem egyszerűen a klasszikus művészek utánzását preferálja, hanem azok tanulságait kívánja levonni és hasznosítani korának művészetében: „Nem a múlt, a régi mesterek utánzására akarok buzdítani. Ne másoljuk a múltat, de tanuljunk belőle. Az eredeti leleményt a művészetben sem lehet utánéréssel pótolni.”⁹

Felice Casorati: Koncert, 1924

Gerevich programja szerint a „római magyar” stílusnak az itáliai reneszánsz formanyelvéhez kellett visszanyúlnia, különös tekintettel annak térábrázolására és plaszticitására.

Programadó cikkében Gerevich kiemeli a Novecento képviselőivel való azonos törekvéseket, kiemelten Ubaldo Oppi, Felice Casorati és Ardengo Soffici nevét említi. A húszas-harmincas években uralkodó olasz irányzat nevében is az itáliai művészet fénykorára, a Quattrocentora és a Cinquecentora utal. Az újklasszicizmus képviselői, tagadva a futurizmust, kerülték a mozgás folyamatának ábrázolását és formailag visszatértek a hagyományos, klasszikus figurális ábrázoláshoz. Tematikailag a „tértől és időtől meg nem határozott általános emberi kifejezésre törekedtek.”¹⁰ A Római Iskola művészeire nemcsak a Novecento tömör, plasztikus formanyelvének megismerése, hanem az itáliai reneszánsz festészeti technikái és anyaghasználata volt nagy hatással. A művészek egyre többször festettek fatáblára temperával, amely feszes konstrukciót, kiegyensúlyozott képfelépítést, valamint a fények és színek lecsendesedést vonta maga után. Koloritjukat „tartózkodó mérséklet” jellemezte.¹¹ Nemcsak a tempera újbóli felfedezése, valamint a hatalmas, monumentális méretű kompozíciók alkotása volt újdonság, hanem a merész, felültnetből ábrázolt kompozíciós megoldások is. Különösen Patkó és Aba-Novák élt a „konvencionális téma antikonzervatív nézőpontból való láttatás-ával.”¹² A madártávlatból való ábrázolás kiváltotta a horizontot, és a hagyományos elő-, közép-, és háttérre való felosztást is. Művészetükre legnagyobb hatással Felice Casorati volt, aki nem csupán tengeröblöket és városképeket festett levegő perspektívából, hanem csendéleteket, aktokat merész rövidülésben és egyéb jeleneteket is. Hasonló eszköztárat láthatunk Patkó nagyszabású enteriőrjén, a *Római Magyar Akadémiában* című festményen.

Felice Casorati:
Platonikus beszélgetés. 1925.

Patkó Károly: Toilette, 1929

Felice Casorati: Susanna, 1935.
Gerevich Tibor fotóhagyatéka.
MTA MKI Fotótár B3359.

Felice Casorati: Dél. 1922.
Gerevich Tibor fotóhagyatéka.
MTA MKI Fotótár B3366.

Patkó Károly: Akt. 1931 körül.
Lappang.
MNG Fotóadattár 4725.

Patkó Károly: Akt római műtermemben,
1931. Lappang.
MNG Fotóadattár 4762.

Patkó Itáliában

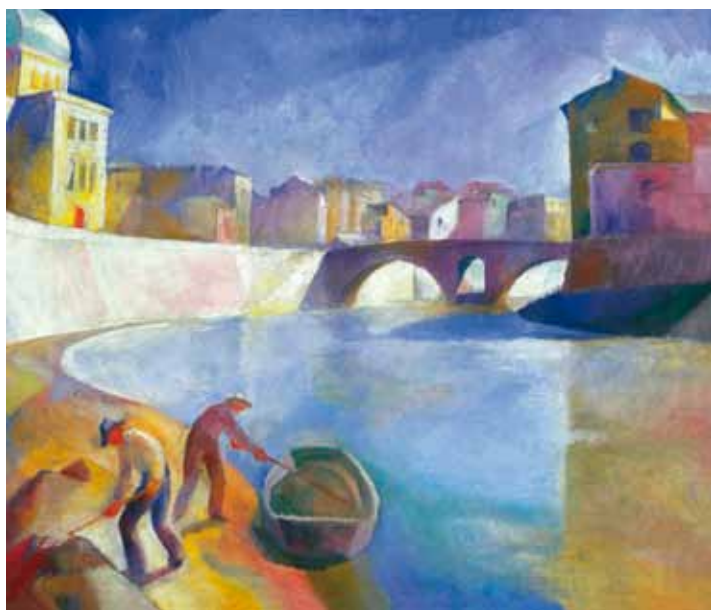

Patkó Károly: San Vito, 1931. magántulajdon

Patkó Károly művészetét alapjaiban változtatta meg az három év, amelyet a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasaként Olaszországban töltött. Festészete gyökeres változásokon ment át ekkor, mind tartalmi, mind technikai vonatkozásban. Ez az átalakulás pedig nem csak barátjára és pályatársára, Aba-Novák Vilmosra hatott inspirációs erővel, hanem az egész magyar művészeti életre is jelentős hatással bírt. Patkó és Aba-Novák híres barátsága még a közös főiskolai évekre nyúlt vissza. Nyaranta együtt barangolták be az olasz vidéket, majd visszatérve Rómába, az elkészített vázlatok alapján a műtermükben festették meg képeiket.

Idézet Aba-Novák naplójából: „Két napja újra Rómában vagyok, miután 3 hétig Umbriát kószáltam, Perugia, Assisi, Arezzo (rajzolva) és három hetet az Adria partján Francavilla al Mare és San Vitoban töltöttem Patkó Carollal együtt. Umbriában a középkorból itt felejtett, a rákövetkező koroktól egyáltalán nem érintett kis városokban gyönyörködtünk. Francavillában egy hetet időztünk – ez fürdőhely. A relatíve mondén élet (ca. Siófok nívója) azonban tovább űzött még délebbre, San Vito Marinoba, ahol festő még nem járt! Halászfalu! Színes vitorlák, színes halász kosztümök! Narancs, ordító kék! Sajgó zöld! Gyönyörök tébolya! Ezeket a dolgokat raktuk papírra, hogy a római immár elkészült műteremben mindezt realizáljuk, hogy majdan idővel, éspedig remélem rövidesen – pénzzé tegyük egyrészt a szenvedő emberiség, másrészt a mi javunkra.»¹³

Patkó Károly: Isola Tiberina, 1929. magántulajdon

Patkó Károly: Olasz város, 1930 magántulajdon

A kép története

Patkó Károly rövid, mindössze két évtizedet felölelő munkásságának egy része már a harmincas évek óta lappang. 1932-ben utazott vissza Rómából Budapestre. Nagy valószínűséggel anyagi okok is közre játszhattak abban, hogy 1934-ben visszatért eredeti végzettségéhez, és rajztanári állást vállalt a II. kerületi Mátyás Király Gimnáziumban. Részleges visszavonulásáról Gerevich Tibor így írt: „ritkábban állított ki azóta, az utolsó 4-5 évben alig láttuk újabb műveit tárlatokon. Pedig a régi lankadatlansággal és becsületes művészi következetességgel dolgozott tovább.”¹⁴ Patkó halála után megrendezett 1941-es emlékkiállításának katalógusában Gerevich megemlíti, hogy műtermében mintegy negyven-ötven újonnan festett képet találtak, melyekről ma még nagyon kevés információval rendelkezünk.

A Római Magyar Akadémiában című festmény azon kevesek közé tartozik, melynek legalább a létezéséről tudott a művészettörténet szakma, hiszen az életmű egyik legfontosabb darabjának tartott festményt az angol *The Studio* folyóirat 1932-es számában fekete-fehérben reprodukálta, csakúgy, mint az 1941-es Nemzeti Szalonbeli Patkó emlékkiállítás katalógusa. Egészen napjainkig, ez utóbbi emlékkiállítás volt az utolsó nyom a festményről, így az azóta megjelent kiadványokban, mint lappangó mű szerepelt. Valószínű, hogy az emlékkiállítást követően külföldre került, és annyi bizonyos, hogy 1984 óta egy külföldi magángyűjteményben van.

A festmény több évtizedes lappangás után, tökéletes állapotban került újra Magyarországra. A kép hátoldalán egy eddig még publikálatlan archív fotót találtam. A felvételen Patkó 1932-es Ernst Múzeumbeli önálló kiállításának egy részlete látható és a terem közepén pompázik *A Római Magyar Akadémián* című kép grandiózus méretével. A helyszín, illetve a többi kiállított festmény az eddigi ismereteinkkel szemben egyértelműen arra utal, hogy nem az 1941-es emlékkiállítás volt az első olyan tárlat, ahol a képet bemutatták a nagyközönségnek, hanem már tíz évvel korábban is látható volt.

Patkó Károly egyéni gyűjteményes kiállítása az Ernst Múzeumban, 1932.

A Római Magyar Akadémiában reprodukciója Patkó Károly Nemzeti Szalonbeli kiállítási katalógusában 1941.

Molnár C. Pál: „Legkedvesebb modellem Rómában” 1930.
FOTÓ: Molnár C. Pál Múterem-Múzeum

A merész rövidülésben ábrázolt nagyszabású enteriőr kétségkívül Patkó életművének legfontosabb és legjelentősebb alkotása, amely nemcsak a művész oeuvre-jében, hanem a huszadik századi magyar festészetben is kiemelkedő helyet foglal el. Ez az egyetlen olyan festmény Patkó Rómában festett képei között, amely reflektál az ösztöndíjas mindennapokra, és egyben azon kevés figurális ábrázolásának egyike, amely tökéletesen hordozza magán a kortárs olasz irányzat, a *Novecento* hatását. A felülnézetből ábrázolt festmény különleges perspektíváját hangsúlyozzák a rombuszokká rövidülő padlóköcskák is. Patkó ekkor már virtuózan és mesterien bánik a tempera technikával. A grandiózus méret ellenére is meg tudta őrizni a színek élénkségét. A zöld és a téglavörös puha kontrasztja uralja a festményt, a finom átvezető reflexek és árnyékok harmonikus nyugalmat árasztanak. A kompozicionális elrendezés során is ügyel a harmóniára és kiegyensúlyozottságra Patkó, így alakjait körben helyezi el. Ez a nyugodt ritmus áll kontrasztban a merész, felülnézeti perspektívával.

A festmény nemcsak mérete, újszerű technikája és különleges perspektívája miatt számít kuriózumnak Patkó életművén belül, hanem azért is, mert betekintést enged az ösztöndíjas élet vidám pillanataiba. A szereplők divatosan öltözve, kényelmes karosszékekben ülnek, a rekkenő római hőségben frissítő fehér bort kortyolnak, és egy, a ma is létező olasz napilapot, a *Corriera della Sera*t olvasgatják. A hölgyek Patkó gyakori modelljei voltak, több képén is felismerhetjük őket. Az újságot olvasó, pöttyös kék ruhát viselő nő minden bizonnyal Patkó hűséges társa, Deutsch Irén, akinek alakja végigkíséri a teljes oeuvre-t: mind a húszas, mind a harmincas évekbeli festményeken visszaköszön ébenfekete frizurája. Valószínűleg egy róla készült portrét láthatunk jobb oldalt, a falon is. A kor divatos, vörös frizuráját viselő hölgy is felbukkan nemcsak Patkó több, Rómában készült festményén, hanem feltehetően Molnár C. Pál egyik lappangó, szintén Rómában festett képén is, melynek címe – *Kedvenc modellem, én hoztam divatba* – is arra utal, hogy a hölgy igencsak népszerű lehetett a művészek körében.

Molnár C. Pál: „Kedvenc modellem, én hoztam divatba”, lappangó.
FOTÓ: Molnár C. Pál Múterem-Múzeum

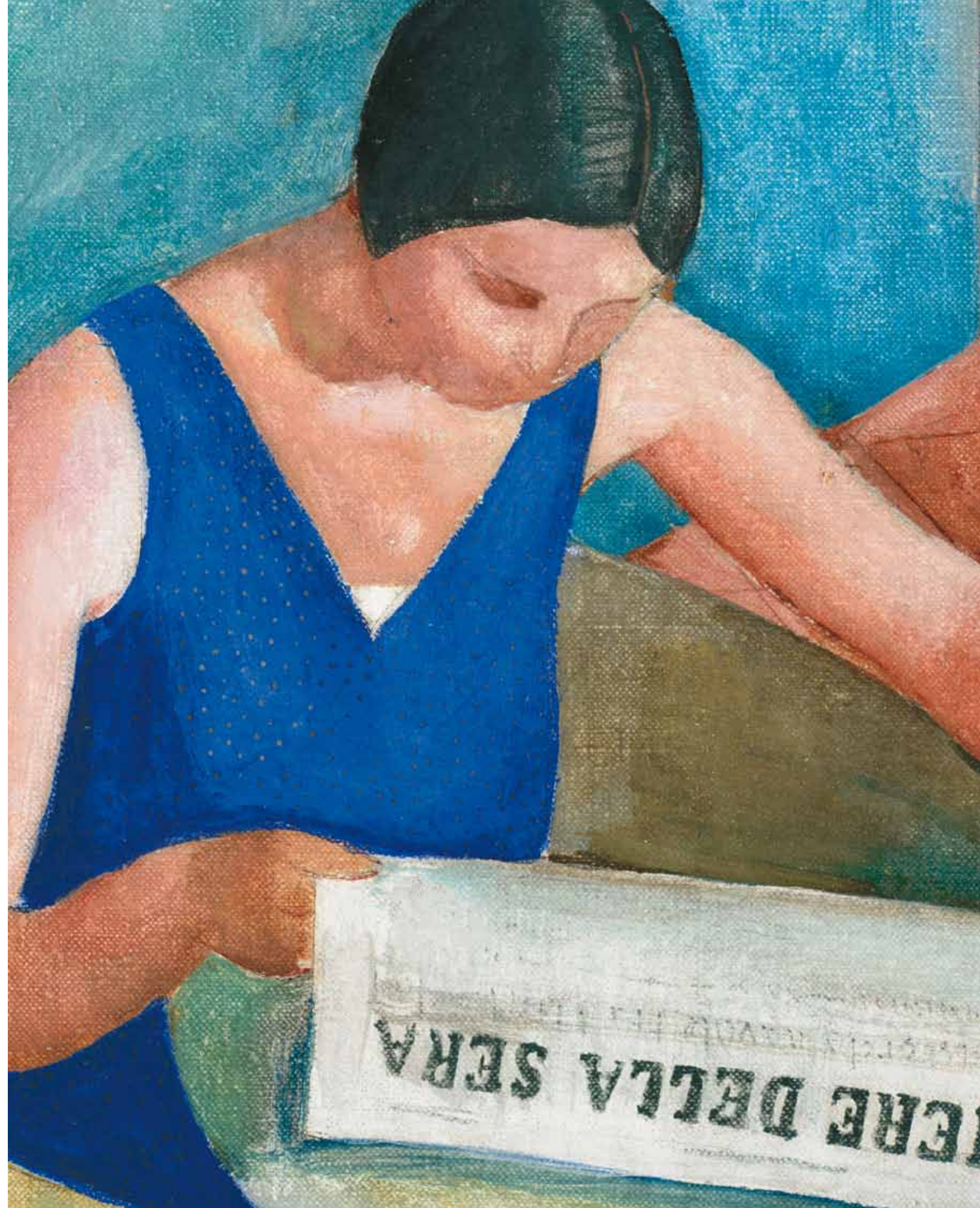
Patkó Károly: Fekvő akt, 1929.
magántulajdon

Patkó Károly: Mosakodó nő, 1931.
magántulajdon

Patkó Károly: Szépitkezés, 1930.
magántulajdon

„Mindünk közül a Patkó volt a legtehetségesebb”

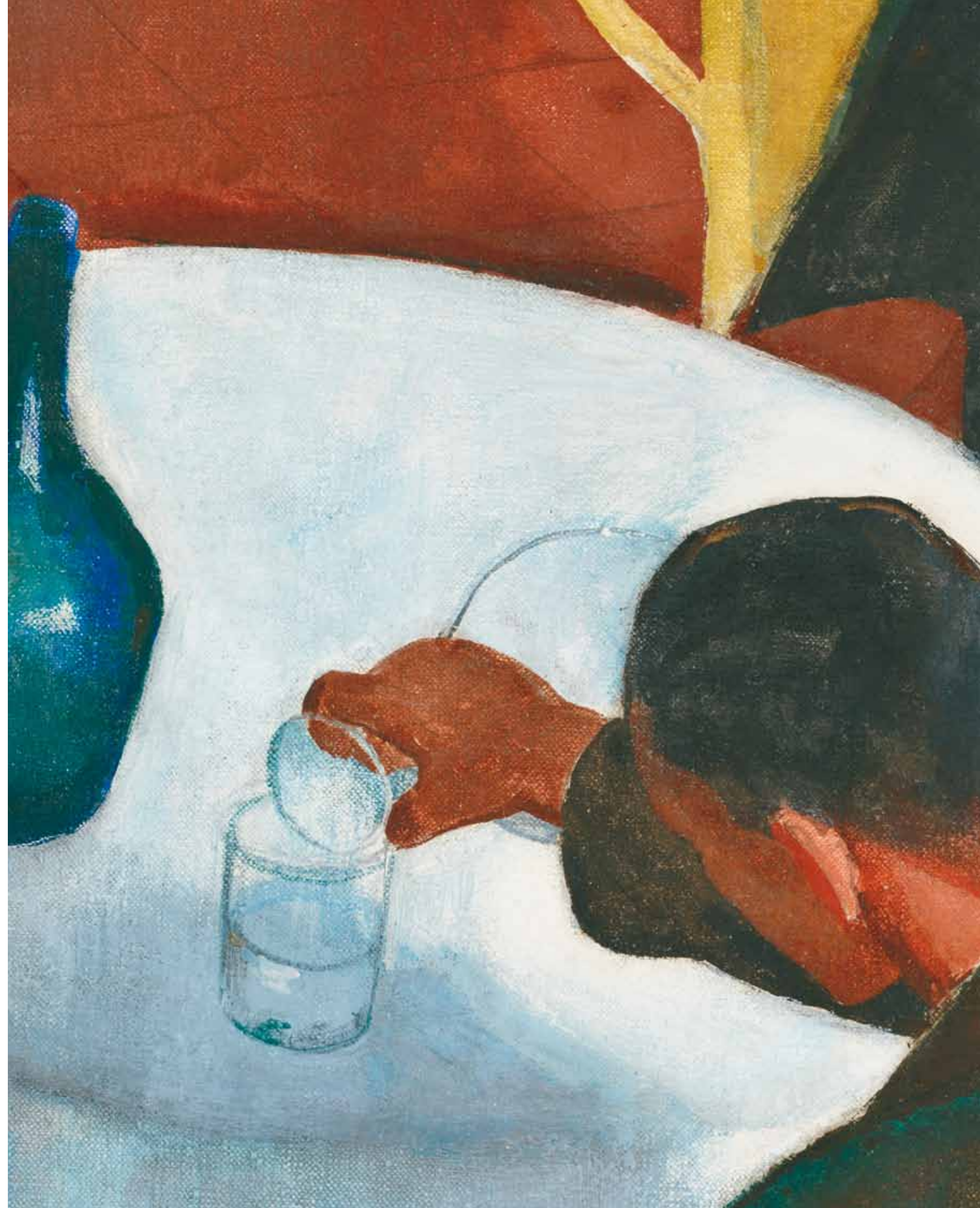
Molnár C. Pál
a Palazzo Falconieri teraszán.
FOTÓ: Molnár C. Pál Múterem - Múzeum

Molnár C. Pál műtermében, a Római Magyar Akadémián, 1930 körül

Izgalmas feladat a háttal ülő fiatalember személyének azonosítása. A Palazzo Falconieri ösztöndíjasainak mindennapjait megörökítő jelenet szereplői minden bizonnyal valós személyek. Feltehetően, hogy az elegáns, fiatal férfi Molnár C. Pált ábrázolja. A művész unokájának szóbeli közlése alapján nem csupán a hosszúkás arcél, a gondosan fésült frizura és az elegáns öltözék adhat támpontot, hanem az a mozdulat is, amellyel az italt tölti magának. Ugyanabban a három évben tartózkodott Rómában, mint Patkó, 1928-ban, az első évfolyammal, érkezett, és 1931-ben tért haza. A köztük lévő jó kapcsolatra utal a fenti idézet is – „Mindünk közül a Patkó volt a legtehetségesebb” –, melyet Molnár C. Pál több alkalommal is említett unokájának, amikor Patkóra terelődött a szó.

Patkó csöndes és visszahúzó habitusával ellentétben, MCP derűs és jó kedélyű ember volt, aki hamar népszerű lett a Palazzo Falconieri lakóinak körében. Búza Barna szobrászművész visszaemlékezése szerint számos tréfa és élcélődés alapját szolgáltatta mindig kifogástalan és divatos megjelenése.¹⁵ Társai „Csi-Pi”-nek becézték, nevét egy C.P. feliratos autóbusról kapta, mely a Via Giulián, az Akadémia előtt közlekedett. A járművet MCP tréfásan a keresztapjának nevezte.¹⁶ Az olaszos hangzású becenév talán annak is volt köszönhető, hogy az ösztöndíjasok többségével ellentétben MCP elsajátította az olasz nyelvet – holott a nyelvtanulásra minden művésznek lehetősége nyílt az Akadémián. Különbözött társaitól abban is, hogy alkalmi grafikai munkái révén többletjövedelemre tett szert, így nem volt abban a kiszolgáltatott helyzetben, hogy csupán ösztöndíjából éljen. Derűs életvitelét társai visszaemlékezései támasztják alá, elmondásuk szerint szobájából gyakran gramofonzene szűrődött ki a művészek legnagyobb örömeire, ám az egy-két emelettel felettük lakó papok már korántsem voltak ilyen lelkesek a hangos muzsika hallatán.¹⁷

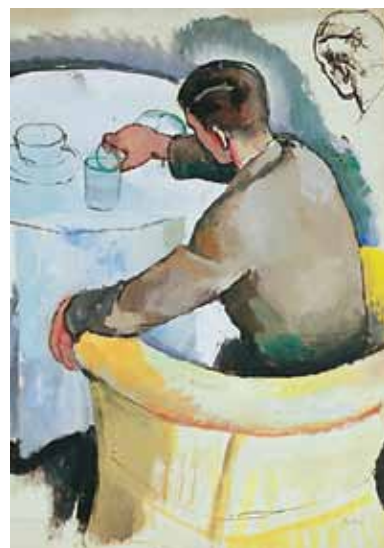

Új technika

Patkó Károly: A Római Magyar Akadémián, tanulmányrajz. 1930. Magántulajdon

Patkó Károly: A Római Magyar Akadémiában, 1931. (részlet)

Az ösztöndíjas évek gyökeres stílusfordulatot hoztak Patkó Károly festészetében, Olaszország új formavilágát, technikát és színeket hozott számára. A tempera újbóli felfedezése nemcsak saját formanyelvének alakulására, hanem a Palazzo Falconieri valamennyi lakójára és a hazai progresszív művészet alakulására is óriási hatással volt.

Vajon mi lehetett az oka annak, hogy a Római Iskolások az olajfestéket elhagyva a temperával kezdtek kísérletezni? Ennek pontos részleteiről Aba-Novák számol be Rómából való hazatérte után, *Vallomás* című írásában. A vásznak méretének növekedésével egyenes arányban csökkent az olajfesték színeinek intenzitása. A temperával azonban ez a probléma kiküszöbölhető volt, és a művészek a nagy méret ellenére is meg tudták őrizni a színek üdeségét. Aba-Novák azonban azt is említi, hogy anyagi okok is szerepet játszottak a tempera hirtelen jött népszerűségében: „*Kimondom, ahogy gondolom: a jövő piktúrája a fal. Ennek nemcsak szellemi okai vannak. Általában egy-egy jelenség soha nem áll elszigetelten, s így, ha a piktúra lehetőségeit gazdasági szempontból nézzük, ugyanarra az eredményre jutunk: a képzőművészeti kultúrát az a polgári osztály, amely évtizedeken át csaknem kizárólag fenn tartotta, ma ezt felvenni gazdasági okokból kifolyólag képtelen. Így adódik egyetlen lehetőség festőknek, szobrászoknak: közületeknek kell majd dolgozniuk végső és praktikus ponton: a fal. És valóban többen vagyunk már, akik a freskó anyagával dolgozunk temperával műmárvány felületen (akárcsak a pompeji festők Krisztus idejében). Ez mindenesetre sokoldalú és komolyabb felkészülést igényel, mint a szabad, kötetlen atelier piktúra.*”¹⁸

Patkó Károly: Subiaco, 1930. Magyar Külkereskedelmi Bank

Patkó Károly: Nápolyi öböl, 1931. Magántulajdon

Patkó nemcsak az Aba-Novák által említett racionális megfontolások miatt tért át a tempera festészetre. Az olaszországi utazásai alatt alaposan megismerte a reneszánsz klasszikusokat, és elsősorban Piero della Francesca freskóciklusainak könnyedsége, levegőssége, faktúrájának finomsága is inspirálta az új technika alkalmazására.

Gerevich Tibor elbeszélése szerint Patkó honosította meg a tempera alkalmazását a Római Magyar Akadémián. Patkó Aba-Novákkal közösen kísérletezte ki, hogyan lehet a régi-új technikát céljaiknak megfelelően használni. „*Alapozáshoz csak a bőrenyv jó, amit az ember maga állít elő. Így mindnyájan bőrkésztyűket gyűjtöttek és minden kis bőrdarabot összeszedve Borromini loggiáján enyvet főztek és freskó kísérleteket végeztek. Kétségtelen nagy hatással volt a tempera technika barátjára, Aba-Novákra is, aki hatalmas vászonnal és nagymennyiségű olajfestékkel ment Rómába, azonban ily nagy felületeken nem tudta alkalmazni az olaj technikát. ... Együtt gondolkoztak a tempera alap elkészítésében.*”¹⁹

Egy olajfestékhez szokott festőnek temperára váltani nem egyszerű feladat, ahogyan Aba-Novák utalt is rá, használata komoly technikai tudást és felkészülést igényelt. A korábban olajjal dolgozó, alapos, hosszan tartó festéshez, és javítási lehetőségekhez hozzászokott Patkónak sem volt könnyű az új festésmód elsajátítása. Szelíd, nyugodt természetétől távol állt a rögtönzés, minden festményét aprólékos figyelemmel készítette elő, számos tanulmány, vázlat előzte meg a végleges képeket. Itáliai utazásai során fennmaradt vázlatain is megfigyelhetjük, hogy a végleges kompozíció és a színhasználat lépésről lépésre alakult ki, amelyek tanulságait a vázlatpapír

Patkó Károly: Akrobaták, 1930 körül.
Magántulajdon

sarkába gondosan le is jegyezte. A figurák elrendezése nem sokat változott, inkább az egyes gesztusokat, mozdulatokat tanulmányozta grafikáin. Ennek folyamatát láthatjuk *A Római Magyar Akadémiában* című tanulmányrajzon is. Az olajfesték leginkább abban különbözik a temperától, hogy nagyon gyorsan szárad; ahogy a víz elillan a festékből, nem marad korrigálási lehetőség a művész számára. Patkó, hogy munkájához több időt nyerjen, eleinte megpróbálta még több vízzel hígítani a temperát, hogy a festék hosszabb ideig képlékeny maradjon. A gyors tempó igencsak próbára tette a művészt, aki habitusának megfelelően lassan, megfontoltan, a klasszikus képépítési elveknek megfelelően dolgozott.

Miután legyűrte a kezdeti nehézségeket, mestere lett az új technikának és segítségével nemcsak formavilága, de színvilága is megváltozott. Patkó, akinek korábban kritikusai színérzékének hiányát, túlzott tarkaságát rótták fel, használva a tempera adta lehetőséget, áttekinthetőbb, egymással jobban harmonizáló, világosabb színeket kezdett használni. Korábbi olajképeinek zsírosabb, sűrűbb felületeivel szemben, a tempera képei kevésbé pasztózusak, és nem alkalmazza az erőteljes fény-árnyék kontrasztokat. Itáliában készült képein csak halvány színekkel és könnyed tónusokkal árnyékol.

Patkó Károly: Nárciszok és narancsok 1931.
Magántulajdon

Patkó Károly: Subiaco, 1931.
Magántulajdon

Egy szétszóródott életmű

Művészek
a Palazzo Falconieriben, 1929 körül.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

A Római Iskola művészeinek emlékanyaga nagyrészt szétszóródott. Patkó harmincas évek elején készült képeinek többsége lappang, de Aba-Novák és Molnár C. Pál esetében is számtalan alkotás hollétéről nincsen tudomásunk. Különösen Istókovits Kálmán római munkássága tátong hatalmas úrként. Jóllehet a gerevich-i iskola a hivatalos állami kultúrpolitika támogatását élvezte, így akár biztosítva is lehetett volna a művek jövője a rendszeres állami és egyházi megbízatások révén. Akadtak is ilyen megrendelések, mint például az Árkay Aladár tervezte Városmajori, valamint a Rimanóczy Gyula tervezte Pasaréti templom, vagy Aba-Novák jásszentandrásai freskója. Patkó azonban ilyen nagyságrendű megrendelést nem kapott. A Római Iskolának saját korában valójában nem alakult ki gyűjtőköre, a művek nem kerültek a ma már ismert nagy gyűjteményekbe. A Római Magyar Akadémia lakóinak művei így már a harmincas években szétszóródtak, sok munka Olaszországban maradt olasz vevők és ugyancsak olasz állami vásárlások révén. Ez utóbbiak sorsát legalább nyomon követhetjük. Az 1930-as Velencei Biennálén Aba-Novák *Kurtakocsmá* című művét Mussolini személyesen vásárolta meg a Galleria d'Arte Moderna gyűjteményébe, Istókovits Kálmán rézkarcai pedig Viktor Emánuel olasz király tetszését nyerték el.²⁰ Gerevich elmondása alapján Patkótól egy olasz művész, Anselmo Bucci vásárolt meg két képet a biennálén.²¹ A Patkó művei utáni kutatást az is nehezítette, hogy bátyja 1956-ban Angliába emigrált, és magával vitte több tucat festményből álló gyűjteményét. Ezen képek egy része 1957-ben egy londoni galéria kiállításán,²² majd közel ötven évvel később a Sotheby's aukcióján bukkantak fel.

A *Római Magyar Akadémiában* kiemelkedő helyet foglal el Patkó életművén belül, hiánya napjainkig különösen nagy veszteségnek számított. Hazatérésével így nemcsak az oeuvre, hanem a Római Iskola és vele együtt a modern magyar festészet is teljesebbé vált.

KELEN ANNA

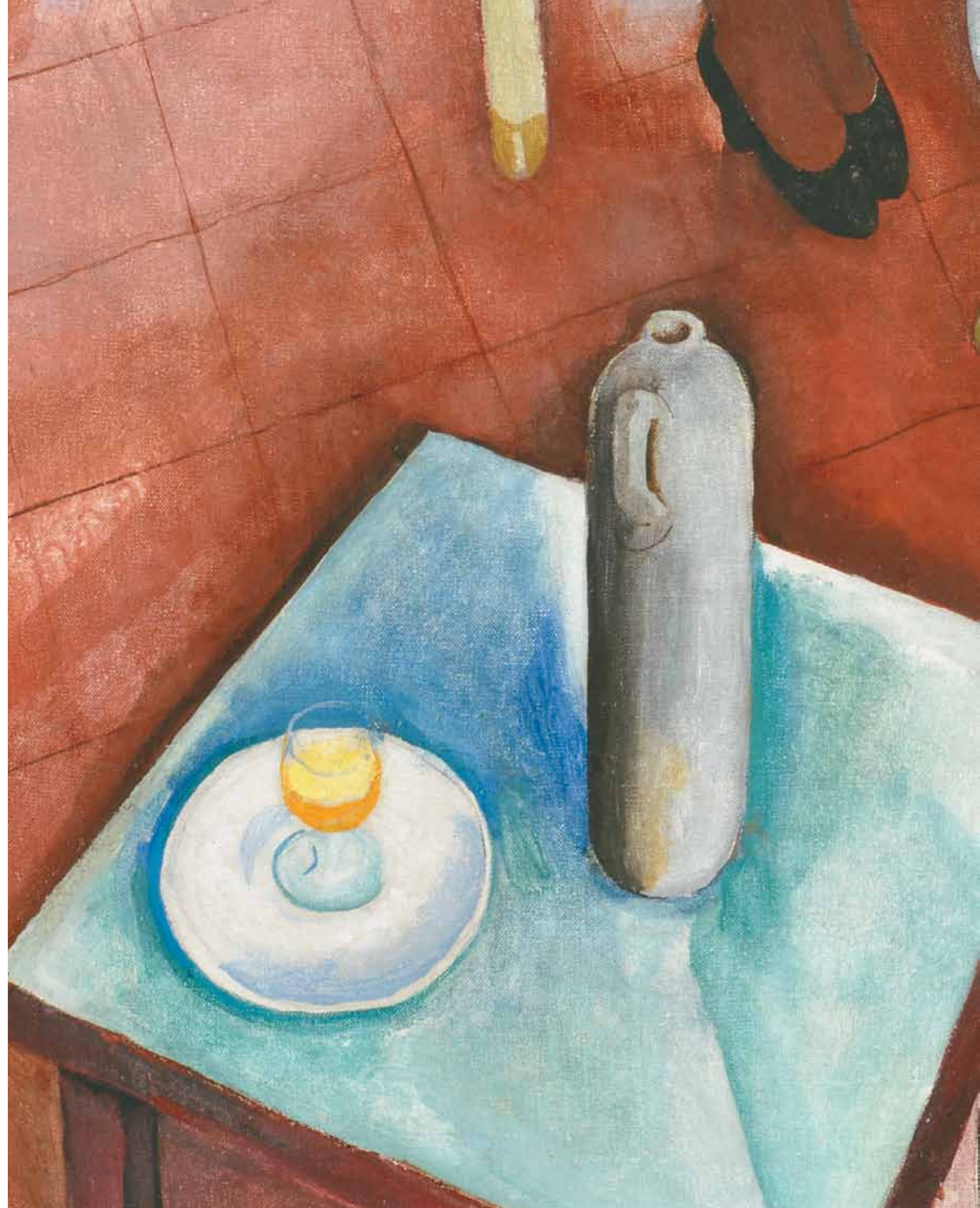
Élet az Akadémián. 1929 körül.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

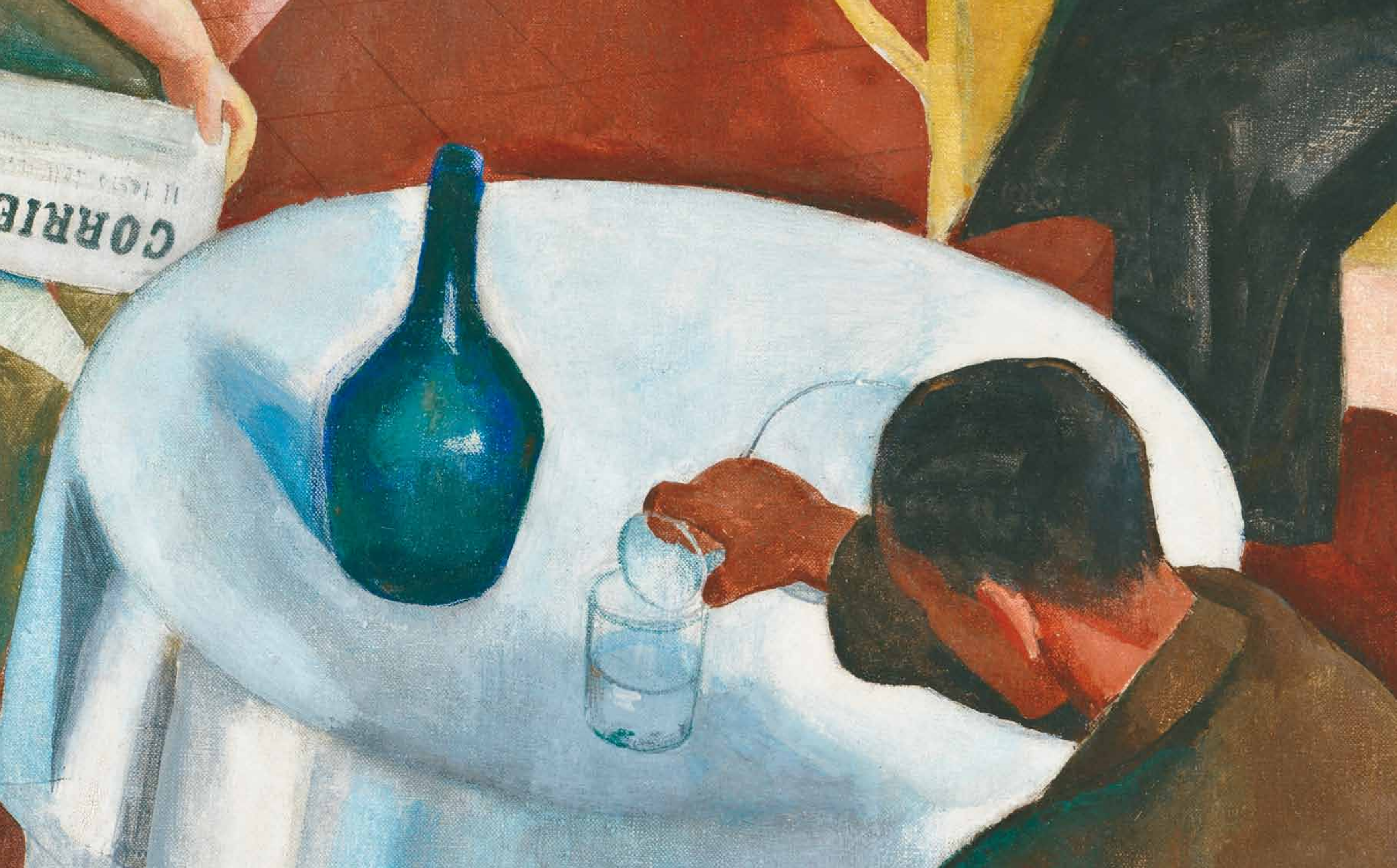
Kártyázó művészek. 1929 körül.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

Művészek
a Palazzo Falconieriben. 1929 körül.
FOTÓ: Kontuly Béla hagyatéka

CORRIE

Az archív fotókért és segítségéért köszönettel tartozom

Csillag Péternek és a Molnár C. Pál Műterem-Múzeumnak, illetve Réthy Zsoltnak.

JEGYZETEK:

- 1 Bernáth Aurél: A múzsa udvarában. Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1967. 41.
- 2 Gömbös Gyula hatalomra kerülése és kormányzása 1932-1936. Antal István sajtófőnök emlékiratai. Szerk: Gergely Jenő. Bp. 2004. 162. Az idézetet újraközölte: Ujváry 2008. 195. illetve Enigma, 2009. 15.
- 3 Blaskó 1941.5.
- 4 Aba-Novák levele, 1929. in: Molnos, 2006. 36.
- 5 P. Szűcs Julianna: A Római Iskola. Corvina kiadó, 1987. 83.
- 6 P. Szűcs Julianna: A Római Iskola. Corvina kiadó, 1987. 84.
- 7 P. Szűcs Julianna: A Római Iskola. Corvina kiadó, 1987. 92.
- 8 Gerevich 1931. 189.o.
- 9 Gerevich 1920. 29.o.
- 10 P. Szűcs 1987. 42.o.
- 10 Gerevich 1931. 190.o
- 12 P. Szűcs 1987. 46.o.
- 13 Molnos Péter: Aba-Novák. Népszabadság könyvek 2006. 35.
- 14 Gerevich 1941.
- 15 A boldog művész képeskönyve. Molnár-C. Pál 1894-1981. Kossuth Kiadó, 1997. 46.
- 16 A boldog művész képeskönyve. Molnár-C. Pál 1894-1981. Kossuth Kiadó, 1997. 46.
- 17 P. Szűcs Julianna: A Római Iskola. Corvina Kiadó, 1987. 92.
- 18 Aba-Novák Vilmos: Vallomás. Magyar Művészet, 1931. VII.évf. III.sz 136.o.
- 19 Blaskó 1941. 8.o
- 20 P. Szűcs 1987. 60.o.
- 21 Enigma 2009.59.sz. 43.o.
- 22 London, Foyles art Gallery, An Exhibition of paintings, drawings & etchings by Charles Patko. 1957.

IRODALOM:

- A Római Iskola. Enigma. szerk.: Markója Csilla - Bardoly István. 2009. XVI.évf. 59.sz.
- Aba-Novák Vilmos: Vallomás. Magyar Művészet, 1931. VII. évf. III.sz. 129-136.o.
- Bizzler István: Molnár-C. Pál, a könyvművész. Holnap Kiadó, Budapest, 2006.
- Blaskó János: Patkó Károly (1895-1941) Szakdolgozat. Témavezető tanár: Kontuly Béla. Magyar Képzőművészeti Főiskola, Budapest, 1942. Gi.4/1720. A képjegyzéket összeállította: Zsákovics Ferenc
- Gerevich Tibor. Enigma. szerk.: Markója Csilla - Bardoly István. 2009. XVI.évf. 60.sz.
- Gerevich Tibor: Római magyar művészek. Magyar Művészet, 1931. VII évf. IV.sz. 189-212.
- Molnos Péter: Aba-Novák. Népszabadság Könyvek, Budapest, 2006.
- P. Szűcs Julianna: A Római iskola. Corvina, Budapest, 1987.
- P. Szűcs Julianna: Patkó Károly. Közelítés egy félig-meddig elfeledett életműhöz. In: A Belvárosi Aukciósház emlékkiállítás Kovács Dezső gyűjteményéből, 1996. szeptember-október.
- Rosner, Charles: Modern painting in Hungary. in: The Studio. 1932. December. 314.-327.o.
- Ujváry Gábor: Egy tudós kulturpolitikus kalandjai Rómában és a magyar hivatalokban. Gerevich Tibor és a római Magyar Akadémia. in: Ujváry Gábor: A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban.”Budapest, Ráció, 2010.

VIRÁG JUDIT GALÉRIA ÉS AUKCIÓSHÁZ ŐSZI AUKCIÓ 2013

Aukció

BUDAPEST KONGRESSZUSI KÖZPONT
2013. OKTÓBER 18, PÉNTEK, 18 ÓRAKOR

Kiállítás

VIRÁG JUDIT GALÉRIA
2013. OKTÓBER 5-TŐL 17-IG

Információ

H-1055 Budapest, Falk Miksa u. 30.
Tel/Fax: 36-1-312-2071, 269-4681
E-mail: info@viragjuditgaleria.hu
http:// www.viragjuditgaleria.hu

K Sz Cs P Szo V H K Sz Cs P Szo V H K Sz Cs P Szo V H K Sz Cs P Szo V H K Sz Cs
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31